

POSTOJE STUDENTŮ ZDRAVOTNICKÝCH OBORŮ K SENIORSKÉ POPULACI

ATTITUDES OF HEALTH STUDIES STUDENTS TOWARDS THE ELDERLY

Magda Taliánová, Vendula Mikšovská

Abstract: *This paper focuses on the attitudes towards the elderly among health sciences students. As the demographic data suggest, it is an issue caused mainly by year-to-year increasing number of the seniors and the need for geriatric care. The main objective of this paper was to identify respondents' relationship to the seniors. The targets were to analyze respondents' views on the life of today's seniors in the society, where they see advantages and disadvantages of old age, and whether they think that educational institutions dedicated to this issue devote enough time to this problem. The survey included 142 questionnaires completed by the students of health sciences in the Pardubice region. The resulting data were evaluated with the help of chi-square test for independence (significance level 0.05) and relative frequency.*

Keywords: *Seniors, Society, Intergenerational problem, Prejudices, Ageism.*

Úvod

Práce je věnována problematice postojů studentů zdravotnických oborů k seniorské populaci. Dle našeho názoru se jedná o aktuální téma, neboť z demografických studií jasně vyplývá, že populace v České republice stárne, přestože je v rámci Evropské Unie stále řazena mezi země, jejichž populace je relativně mladá. Předpokládá se totiž, že během několika příštích desetiletí dojde k výrazné změně ve struktuře obyvatel České republiky a to do takové míry, že ji budeme charakterizovat jako populaci starších lidí (Holmerová, 2007, s. 8). Vzhledem k tomu, že se ve společnosti již teď můžeme setkat s postoji vedoucími k diskriminaci seniorů, je nutné cíleně připravovat dnešní mládež na bezproblémové soužití s touto věkovou kategorií občanů. Jelikož byl rok 2012 označen rokem mezigenerační solidarity se seniory, tak jsme se rozhodly zjistit, jak vnímají současní studenti zdravotnických oborů seniorskou populaci a jaké postoje k ní zaujmají, neboť si musíme uvědomit, že jak bude populace stárnout, tak budou přibývat její nároky na zdravotní a sociální služby.

1 Stáří pohledem adolescentů

1.1 Stáří

Stáří můžeme z ontogenetického hlediska označit za poslední etapu ve vývoji jedince. Dle Kalvacha (2004, s. 47) se v podstatě jedná o důsledek involučních změn, probíhajících různou rychlostí a s různou variabilitou vedoucí k typickému obrazu charakterizovanému jako stařecký fenotyp. Ačkoliv jsou nároky kladené stářím

na člověka poměrně vysoké, tak si musíme uvědomit, že stáří nepředstavuje pouze negativní jev spočívající v degradaci lidské bytosti, jež může být do jisté míry kompenzován, ale také celou řadu pozitiv jako např. životní moudrost, zkušenosti, prostor pro záliby, péče o vnoučata, zklidnění emocí, atd. Vzhledem k tomu, že každý člověk je jedinečná bytost, tak se před ním otevírá celá řada možností, jak je možné stáří prožít. Je nutné však zmínit, že způsob prožívání stáří je výrazně ovlivněn celou řadou faktorů, které vznikly ještě před samotným nástupem stáří či v jeho průběhu. Mezi tyto faktory patří např. osobnost seniora, jeho dosažené vzdělání, aktivita, zdravotní stav, fyzická či psychická kondice, sociální vztahy, životní styl, kulturní a ekonomické vlivy.

1.2 Mezigenerační problémy

Z demografických dat jasně vyplývá, že struktura společnosti bude v následujících letech výrazně obměněna. Již nyní žije v České republice přibližně 14 % osob nad 65 let a 2,3 % osob nad 80 let. Zvýšení do budoucna bude představovat téměř 18 % osob nad 65 let. Ze statistických dat Ústavu zdravotnických informací (ÚZIS) v roce 2011 vyplývá, že průměrná střední délka života v ČR byla u mužů 74,69 let a u žen 80,74 let (ÚZIS, 2011, s. 14).

Už teď se můžeme setkat s tím, že ve společnosti mezi jednotlivými generacemi dochází nevhodnému sociálnímu klimatu, kdy někteří senioři pociťují ohrožení ze strany mladších generací plynoucí jednak ze zkušeností se seniory, ale také z předsudků, jež mohou ve společnosti vyvolat negativní image stáří. Z toho může pramenit i tzv. ageismus vyjadřující předpojatost vůči stárnutí a stáří.

Vidovičová (2008, s. 113) charakterizuje ageismus jako „*ideologii založenou na sdílení přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Je manifestována skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku anebo její příslušnosti k určité generaci.*„

Tošnerová (2002, s. 12) rozděluje zdroje ageismu do tří základních skupin:

- Individuální zdroje představující zejména strach ze smrti, agrese či frustraci;
- kulturní zdroje zahrnující např. hodnotové systémy, mediální kulturu, jazyk, literaturu, umění, humor;
- sociální zdroje zabývající se sociálně-strukturálními podmínkami.

Dle Pernese a Solicha (2006, s. 45) patří k hlavním důvodům ageismu nedostatek zájmu společnosti o potřeby seniorů.

Mezi možná řešení nápravy této situace může přispět budování pozitivní image stáří např. prostřednictvím informační, edukační a komunikační kampaně prosazující pozitivní image stáří (Holmerová, 2007, s. 23), dále pak zapojení médií, výchova v rodinách a ve vzdělávacích institucích či úprava legislativy. Důležitou roli však mají i senioři samotní (jejich postoj a chování k mladším generacím).

2 Metody

Vlastní výzkumné šetření probíhalo v květnu a červnu 2012. Účelem šetření bylo získat dostatečné množství dat vztahujících se k problematice postojů studentů zdravotnických oborů k seniorské populaci. V průběhu výzkumného šetření bylo osloveno celkem 153 respondentů studujících na území Pardubického kraje, přičemž řádně vyplněno se vrátilo 142 (92,8 %) dotazníků od studentů vysoké školy zdravotnického zaměření. Výběr respondentů byl náhodný. Dotazník obsahoval 22 otázek (17 uzavřených, 3 otevřené a 1škálu). Zjištěná data byla vyhodnocována testem nezávislosti Chí-kvadrát (hladina významnosti 0,05) a relativní četnosti.

3 Rozbor problému

3.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumného šetření byla snaha zmapovat problematiku postojů studentů zdravotnických oborů k seniorské populaci, neboť seniorů vyžadujících geriatrickou péči bude v budoucnosti přibývat. Hlavním cílem tedy bylo zjistit, jaký mají respondenti vztah k seniorské populaci. Dílčími cíli bylo analyzovat jejich názory na to, jak se žije dnešním seniorům ve společnosti, v čem spatřují výhody či nevýhody stáří a zda si myslí, že je ve vzdělávacích institucích této problematice věnováno dost času.

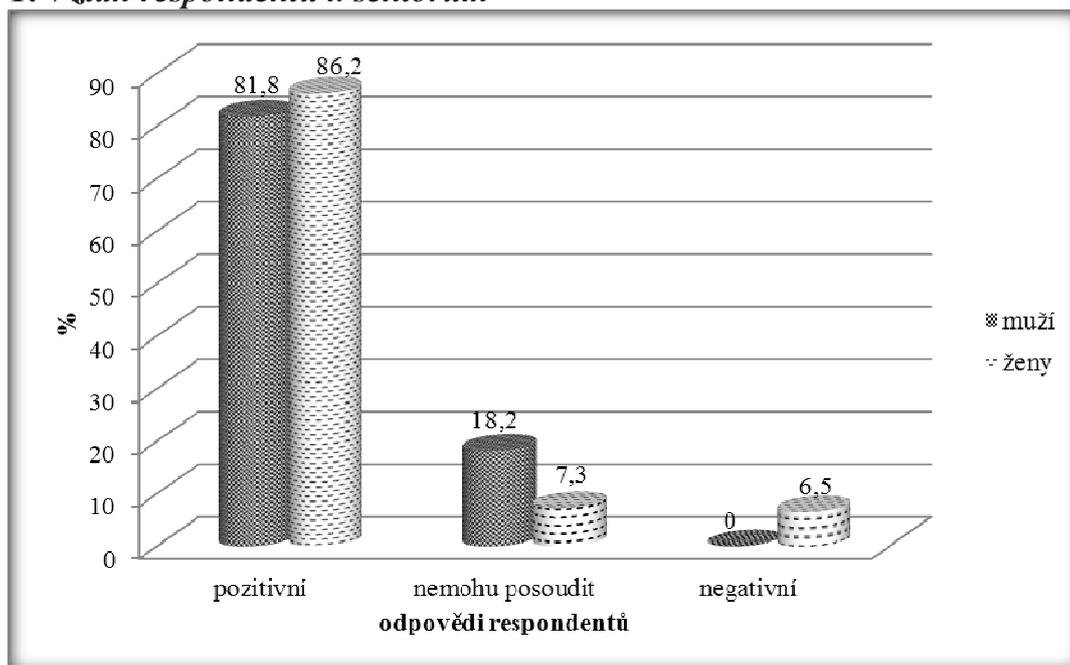
Výzkumný vzorek byl tvořen respondenty bakalářských studijních oborů Všeobecná sestra, Porodní asistentka, Zdravotně sociální pracovník, Zdravotnický záchranář a Radiologický asistent. V souboru převládají ženy, kterých bylo 109 (76,7 %) oproti studentům mužského pohlaví, kterých bylo 33 (23,3 %). Průměrný věk respondentů byl 21,1 let, (medián 21), přičemž nejmladší respondent byl ve věku 20 let a nejstarší ve věku 25 let.

3.2 Interpretace výsledků

3.2.1 Obecný vztah respondentů k seniorům dle pohlaví (neovlivněn dosavadními zkušenostmi)

Výsledky v níže uvedeném Obr. 1 ukazují, že 27 (81,8 %) dotazovaných mužů a 94 (86,2 %) dotazovaných žen má pozitivní vztah k seniorům. Odpověď „nemohu posoudit“ zvolilo 6 (18,2 %) mužů a 8 (7,3 %) žen. Negativní vztah k seniorům uvedlo pouze 7 (6,5 %) dotazovaných žen. Vzhledem k tomu, že výsledná p-hodnota je 0,063 při hladině významnosti $\alpha = 0,05$, nelze potvrdit statisticky významný rozdíl mezi pohlaví a vztahem respondentů k seniorům.

Obr. 1: Vztah respondentů k seniorům

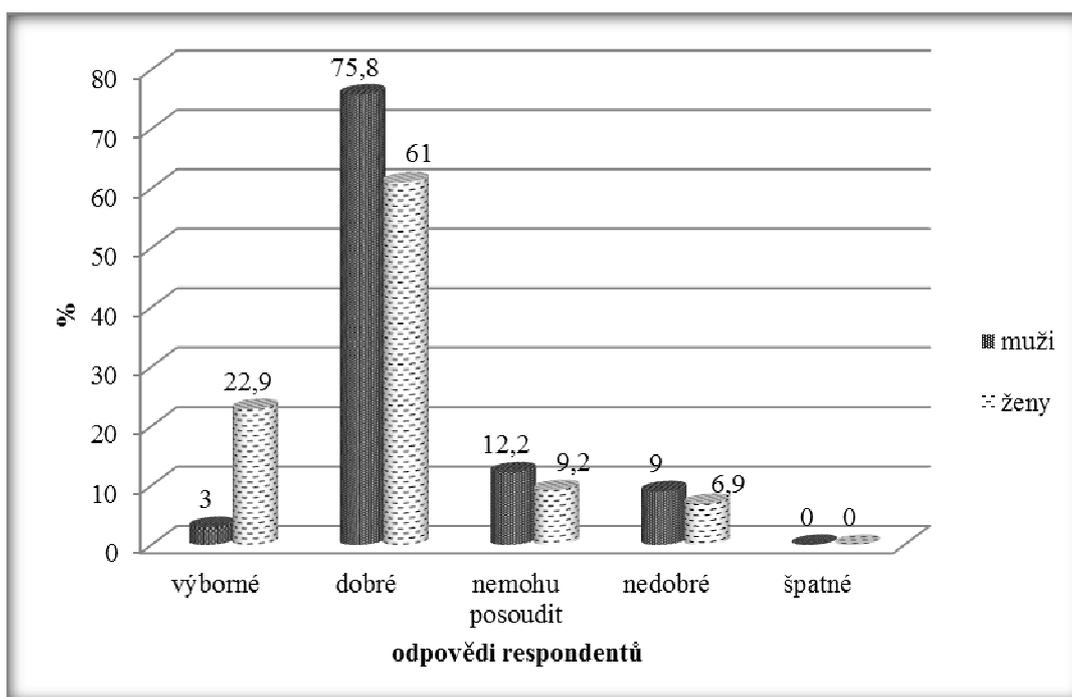
Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.2 Vztah mezi pohlavím respondentů a dosavadními zkušenostmi se seniory

Druhým cílem bylo zjistit, zda existuje statisticky významný vztah mezi pohlavím respondentů a jejich dosavadními zkušenostmi se seniory. Vzhledem k tomu, že výsledná p-hodnota je 0,01020 při hladině významnosti $\alpha = 0,05$, je možné potvrdit statistický významný rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich dosavadními zkušenostmi se seniory.

Z Obr. 2 vyplývá, že 25 (75,8 %) mužů a 66 (61 %) žen souhlasí s tvrzením, že jejich dosavadní vztahy se seniory jsou výborné, 1 (3 %) muž a 25 (22,9 %) žen souhlasí s tvrzením, že jejich vztahy k seniorům jsou dobré. 2 (6 %) muži a 10 (9,2 %) žen nemůže situaci posoudit a pouze 4 (12,2 %) muži a 8 (6,9 %) žen souhlasí s tvrzením, že jejich vztahy k seniorům jsou nedobré.

Obr. 2: Dosavadní zkušenosti se seniory

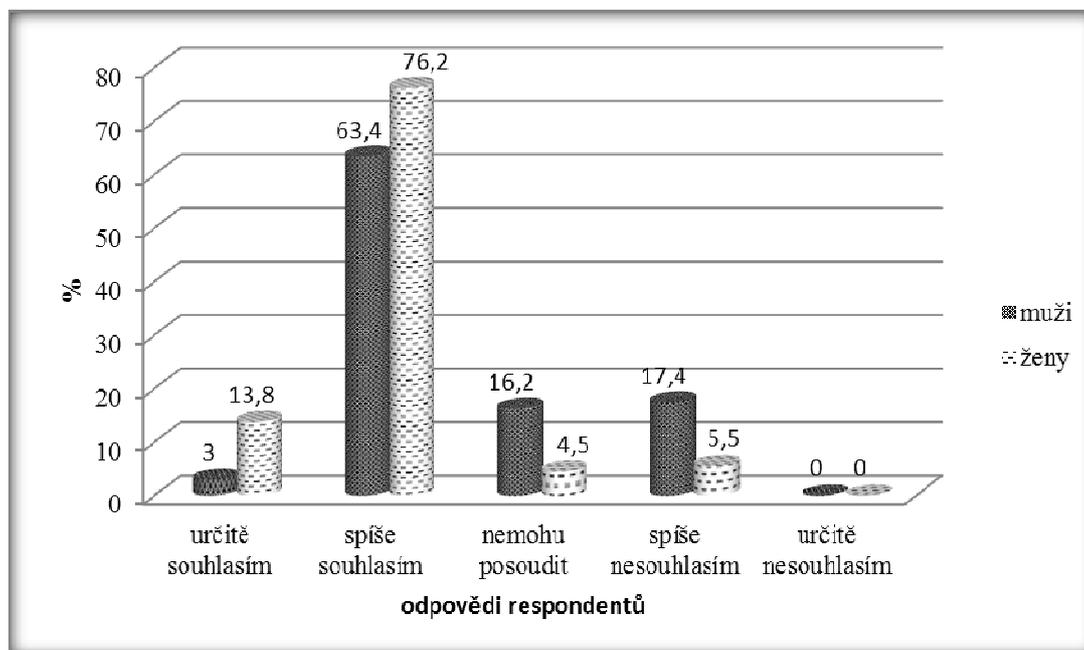

Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.3 Vztah mezi pohlavím a názory o exitujících předsudcích o seniorech

Třetím cílem bylo zjistit názory respondentů na to, zda existují ve společnosti předsudky vůči seniorům.

Obr. 3: Předsudky vůči seniorům

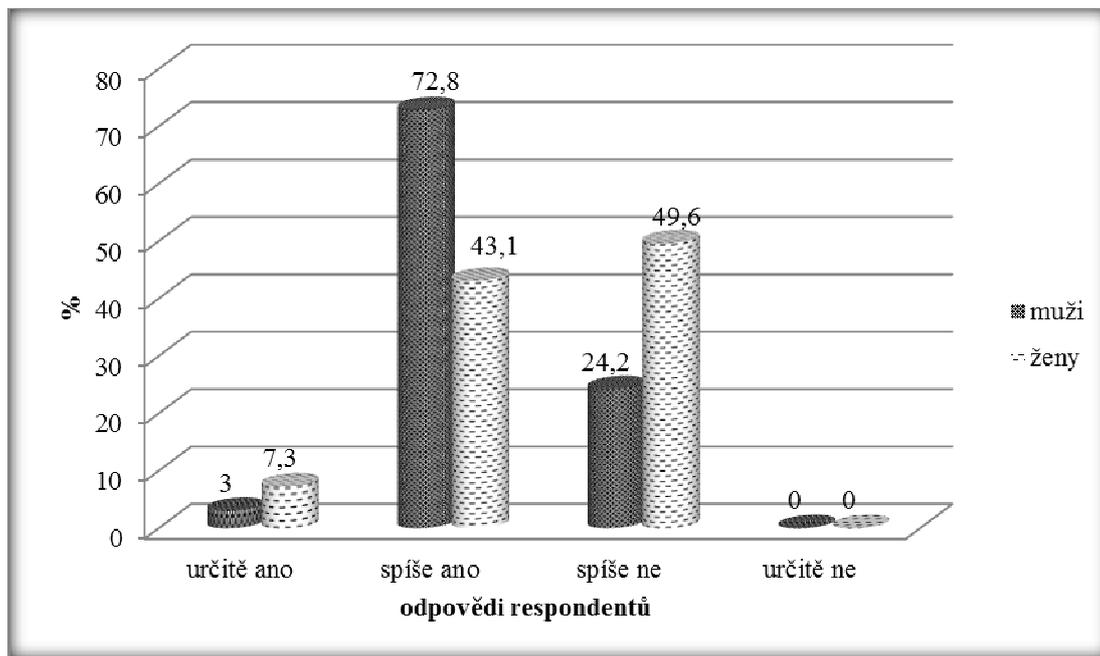
Zdroj: vlastní zpracování autorů

Z Obr. 3 plyne, že ze všech odpovídajících respondentů jich je převážná většina přesvědčena, že ve společnosti panují předsudky vůči seniorům. Porovnáme-li výsledky v jednotlivých variantách dle typu pohlaví, pak zjistíme, že variantu určitě souhlasím, zvolil 1 (3 %) muž a 15 (13,8 %) žen, variantu spíše souhlasím, volilo 21 (75,8 %) mužů a 83 (76,2 %) žen, variantu nemohu posoudit, volili 2 (6 %) muži a 3 (4,5 %) ženy a nakonec varianta spíše nesouhlasím, byla volbou pro 6 (17,4 %) mužů a 6 (5,5 %) žen. Vzhledem k tomu, že výsledná p-hodnota je 0,0236 při hladině významnosti $\alpha = 0,05$, je možné potvrdit statistický významný rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názorem na to, že ve společnosti panují předsudky vůči seniorům.

3.2.4 Vztah mezi pohlavím a názory respondentů ohledně dostatečného prostoru věnovanému stáří ve vzdělávacích institucích

Čtvrtým dílčím cílem bylo zjistit, jestli je problematice stáří věnován dostatečný prostor ve vzdělávacích institucích. Z výsledků je patrné, že 1 (3 %) muž a 8 (7,3 %) žen si myslí, že ano, 24 (72,8 %) mužů a 47 (43,1 %) žen spíše ano, 8 mužů (24, 2 %) a 54 (49,6 %) žen je přesvědčeno, že spíše ne. Vzhledem k tomu, že výsledná p-hodnota je 0,038 při hladině významnosti $\alpha = 0,05$, je možné potvrdit statistický významný rozdíl mezi pohlavím respondentů a jejich názoru na jejich dostatečný prostor věnovaný problematice seniorů ve vzdělávacích institucích.

Obr. 4: Edukace o stáří ve vzdělávacích institucích

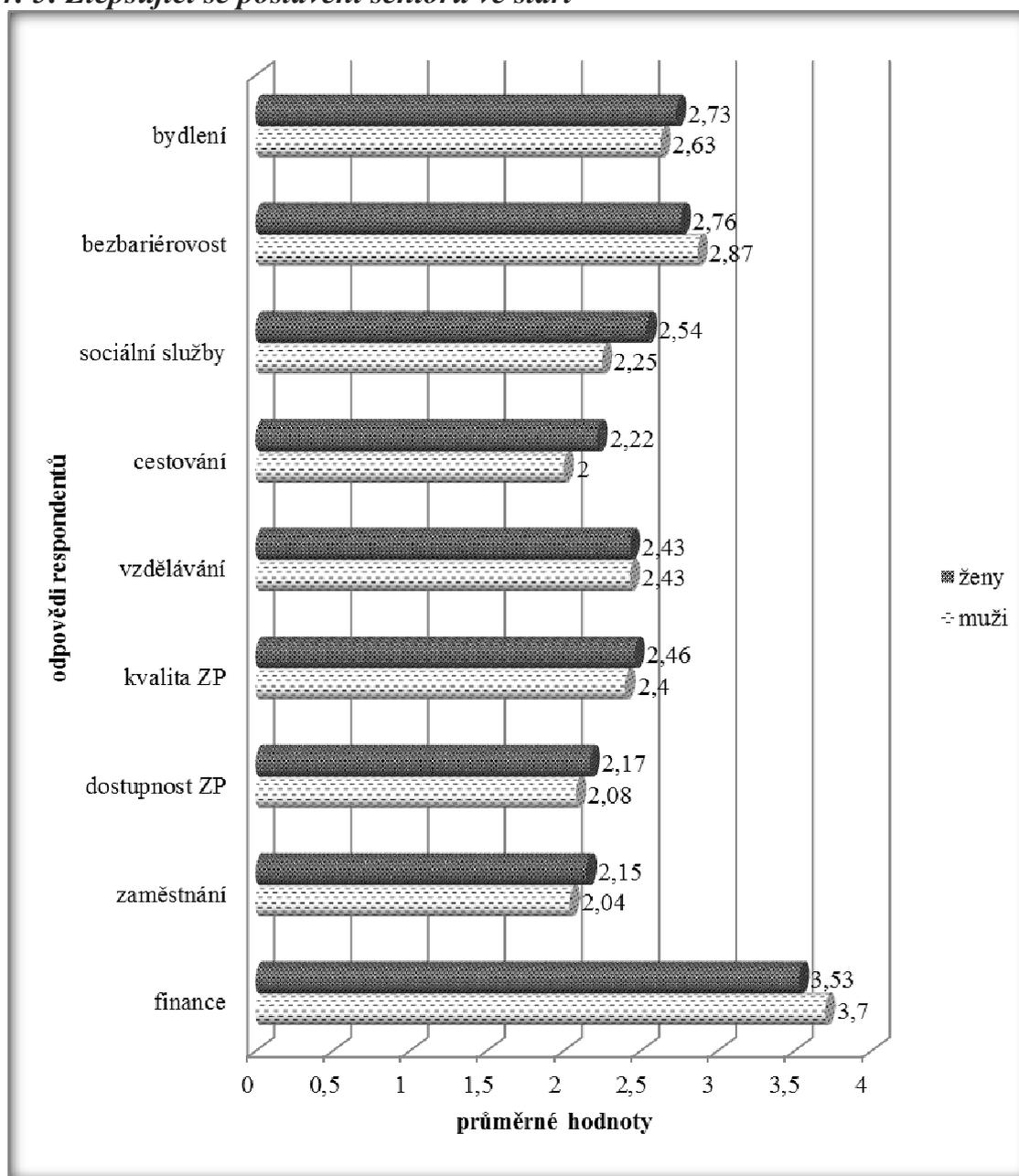
Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.5 Zlepšující se postavení ve společnosti

Níže uvedený Obr. 5 znázorňuje odpovědi respondentů na otázku, jak si myslí, že se daří seniorům ve společnosti. Respondenti hodnotili jednotlivé oblasti na hodnotící škále 1 - 5,; 1 - výborně, 2 - velmi dobře, 3 - dobře, 4 - dostatečně a 5- nedostatečně. Z výsledků je patrné, že jako nejvíce problematickou oblast vnímají respondenti

finance, zaměstnání a bezbariérovost. Zatímco ženy nejlépe hodnotily dostupnost zdravotní péče (2,17), muži oceňovali kvalitu zdravotní péče (1,96).

Obr. 5: Zlepšující se postavení seniorů ve stáří

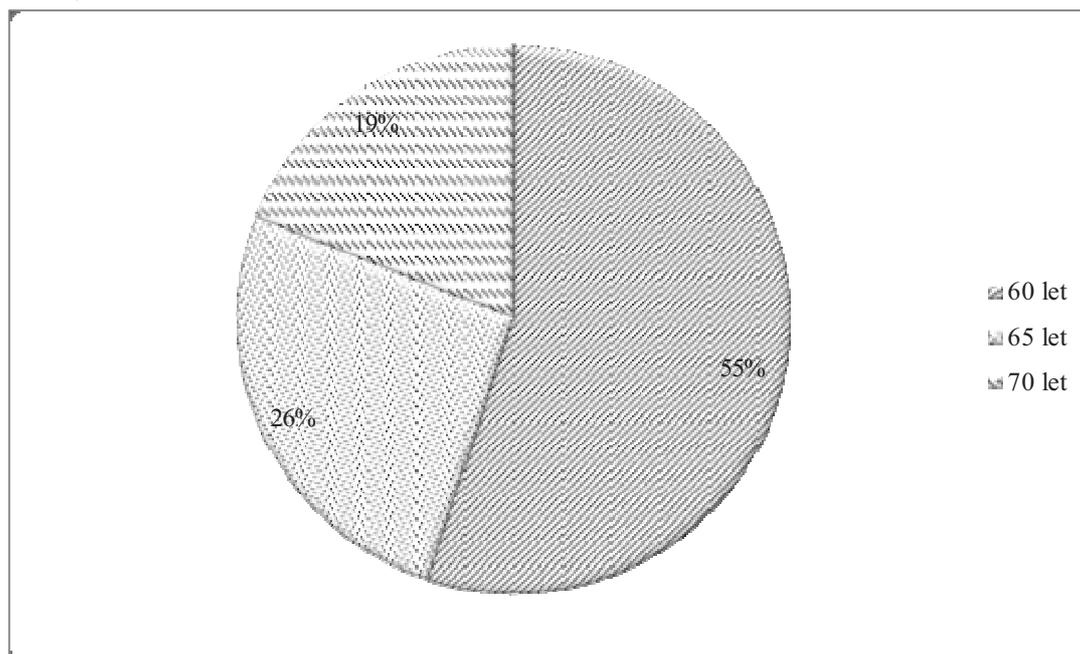
Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.6 Vymezení hranice seniora

Věková hranice pro vymezení seniora byla podle 78 (55 %) respondentů 65 let, pro 37 (26 %) respondentů 60 let a 27 (19 %) respondentů uvedlo 70 let (viz Obr. 6).

Věk vymezující odchod do důchodu se většinou pohybuje v rozmezí 60 až 65 let avšak vzhledem k tomu, že za stáří je považováno období, kdy člověk odchází do důchodu, je tedy za jeho hranici považováno období od 65 a více let.

Obr. 6: Vymezení hranice seniora

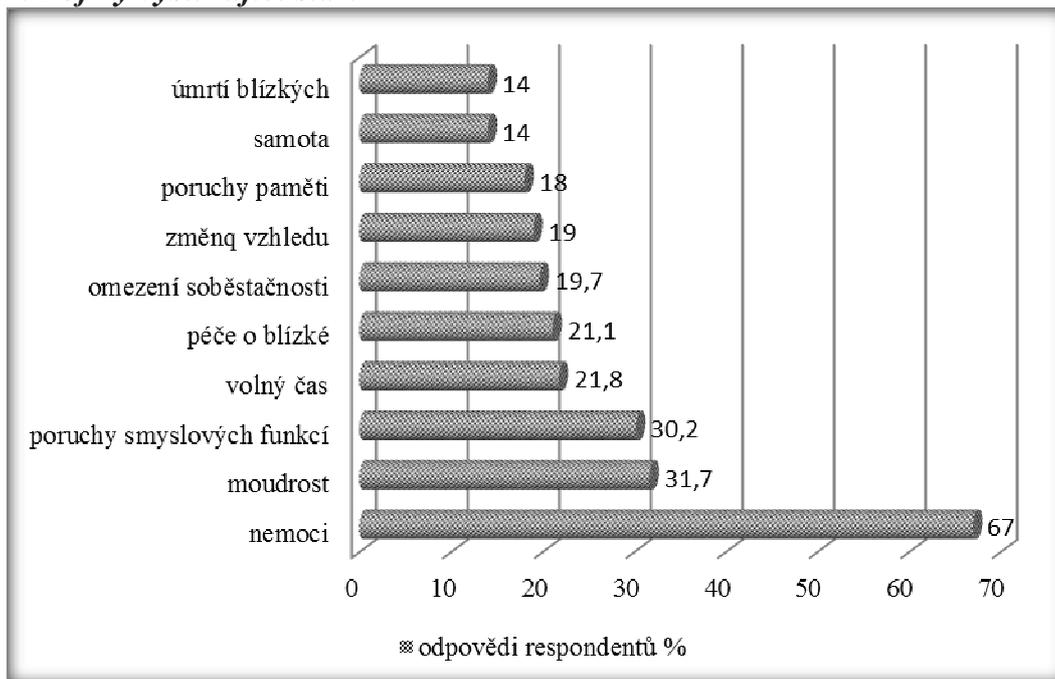

Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.7 Nejčastější pojmy vystihující stáří dle názorů respondentů

Prvních 10 pojmů, které si respondenti vybaví při slovu stáří (viz Obr. 7), jsou nemoci v 95 (67 %) případech, moudrost v 45 (31,7 %) případech, poruchy smyslových funkcí ve 43 (30,2 %) případech, volný čas ve 31 případech (21,8 %), péči o blízké ve 30 (21,1 %) případech, omezení soběstačnosti ve 28 (19,7 %) případech, změnu vzhledu ve 27 (19 %) případech, poruchy paměti ve 26 (18 %) případech, samotu a úmrtí blízkých shodně po 20 (14 %) případech.

Obr. 7: Pojmy vystihující stáří

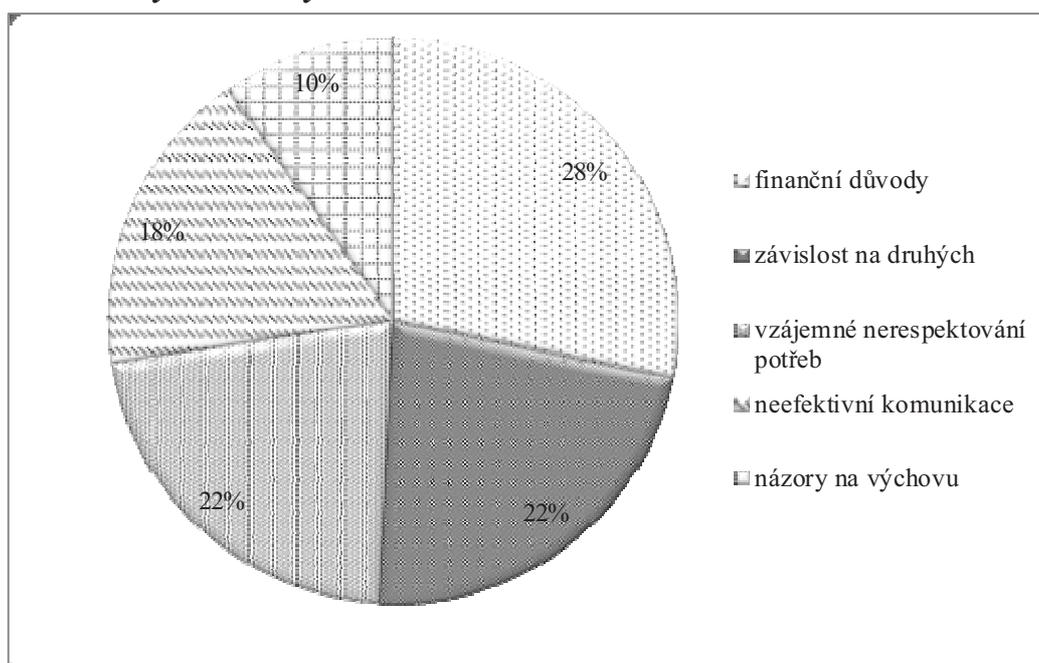

Zdroj: vlastní zpracování autorů

3.2.8. Nejčastější problémy se seniory

Nejčastěji respondenty uváděné problémy se seniory (viz Obr. 8) byly ve 40 (28,2 %) případech finanční důvody, ve 32 (22,5 %) případech závislost na druhé osobě, ve 31 (21,8 %) případech vzájemné nerespektování potřeb, ve 25 (17,6 %) případech neefektivní komunikaci a ve 14 (9,8 %) případech záležitosti související s výchovou mladších generací.

Obr. 8: Problémy se seniory

Zdroj: vlastní zpracování autorů

4 Diskuse a závěr

Jak vyplývá z výsledků šetření tak mezigenerační problémy stále ve společnosti přetrvávají. Vzhledem k tomu, že v našem sledovaném souboru byli všichni respondenti budoucí zdravotníci, tak zde nebyl zaznamenán žádný výrazný negativní postoj k seniorské populaci. Očekávají, že mezi pacienty, o které budou pečovat nebo již v rámci praxe pečují, přibude do budoucnosti ještě více seniorů. Výsledky jsou více charakteristické pro ženské pohlaví, neboť ve zdravotnických profesích je stále převaha žen. Více jak 80 % respondentů má pozitivní vztah k seniorské populaci. Převážná část dotazovaných je přesvědčena, že ve společnosti panují předsudky vůči seniorům plynoucí zejména z toho, že nejsou již zvyklí žít se seniory v jedné domácnosti, tak jak tomu bylo v generacích předchozích. Naše společnost je přetechnizovaná a z toho plynou určitá úskalí zejména při komunikaci se staršími lidmi, neboť nechápou virtuální svět, ve kterém naše mladá generace tráví spoustu času, což potvrzuje i M. Žumárová (2012) ve svém příspěvku Postoje mládeže k seniorům. Podíváme-li se na charakteristiky stáří, tak je patrné, že dnešní mládež má skutečně pojem stáří spojen spíše se ztrátami či různými disabilitami než přínosy. Z deseti nejčastěji uváděných charakteristik jich totiž hned sedm představuje spíše negativní image stáří.

Reference

- HOLMEROVÁ, I.; JURAŠKOVÁ, B. et al. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 1. vyd. Praha: EV public relations, 2007.
- KALVACH, Z.; ZADÁK, Z. et al. *Geriatric a gerontologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
- PERNES, Z.; SOLICH, J. Diskriminace seniorů z pohledu rady seniorů ČR. *In Sborník Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2005. 137 s. ISBN 80-86878-52-X.
- VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 233 s. EDIS. ISBN 978-80-210-4627-6
- TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus (průvodce stereotypy a mýty o stáří)*. 1. vyd. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV, 2002. 45 s. ISBN 80-238-9506-0.
- ŽUMÁROVÁ, M. Postoje české mládeže k seniorům. *In Medzigeneračné mosty - vstupujeme do roka medzigeneračnej solidarity: zborník príspevkov*. 1. vyd. Prešovská univerzita v Prešově, 2012. ISBN 978-80-555-0548-0.

Kontaktní adresa

PhDr. Magda Taliánová, Ph.D.

Mgr. Vendula Mikšovská

Univerzita Pardubice, Fakulta zdravotnických studií, Katedra porodní asistence
a zdravotně sociální práce

Průmyslová 395, 532 10 Pardubice, Česká republika

E-mail: magda.talianova@upce.cz; vendula.miksovska@upce.cz

Tel. číslo: 466 037 734, 466 037 729